

VEFATININ 45. YILINDA ALİ NİHAD TARLAN'I HATIRLAMAK

Abdullah Uçman

■ Başlangıçta “masum öğrenci olayları” şeklinde başlayıp giderek derslerin boykot edilmesi, fakülte binalarının ve dershanelerin işgal edilmesi, karşıt gruplar arasında taşlı sopalı ve bıçaklı, daha sonra silahlı çatışmalarla tam bir anarşi ortamına dönüşen 70’li yıllarda girdiğim İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde şahsen ben de Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan hocanın talebesi olma, biraz da olsa Ali Nihad hocayı yakından tanıma bahtiyarlığına erenlerden biriyim.

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün birinci ve ikinci sınıflarında okuduğumuz 70’li yıllarda Ali Nihad hoca derslerini cumartesi günleri 7 numaralı amfide yapar, galiba bir üst sınıfla birlikte iki sınıfın birleştirilmesiyle bir arada yapılan bu derslerde yoklama alınmadığı hâlde, amfi ağzına kadar, tabir yerindeyse, hıncahınç dolardı. Sabah saat 9.00’da başlayan bu dersler için ders başlamadan önce gelip de sıralara oturamayanlar ayakta kalır, ayakta kalan bir kısım öğrenciler ise amfinin merdiven boşluklarında yerlere oturup dersi ancak bu şekilde takip etmek mecburiyetinde kalırlardı.

Ufak tefek ama giyim ve kuşamıyla, hâl ve hareketleriyle tam bir İstanbul beyefendisi olan Ali Nihad hoca tam vaktinde amfiye girer, kürsüye geçer ve kendisini ayakta karşılayan talebeye hitaben “Buyurun!” deyip derse başlardı. Hoca, o kendine mahsus yumuşak ve genizden konuşan tatlı üslubuyla ağır ağır bir saat kadar ders anlatıktan sonra derse ara verir, elinde gümüşten zarif bastonuyla yukarıya dördüncü kattaki odasına çıkar, kahvesiyle beraber sigarasını içer, sonra tekrar aşağıya dershaneye inerek kaldığı yerden dersine devam ederdi.

Hoca, bizlere yaptığı bu derslerde neler anlatırdı? Hatırlayabildiğim kadarıyla, hoca dershaneye girer girmez önce sınıfta kendisini ayakta

bekleyen öğrencileri selamlar, yerlerimize oturmamızı işaret eder, daha sonra tahtaya o güzel ve zarif hattıyla Fuzûlî, Bâkî, Zâtî veya Şeyh Galib'ten bir-iki beyit yazar ve bir ders saati boyunca bu beyitleri kılı kırk yararcasına edebî ve tasavvufî açıdan tahlil ve şerh ederdi. Çok iyi Farsça ve Arapça bilen hoca, beytin yakın ve uzak anlamları, çağrışımları, varsa içinde geçen özel isimler ve yer adları çevresinde bir yığın edebî ve tarihî bilgi verir; edebî sanatlar, tasavvufî izahlar ve mazmunlar etrafında son derece derin yorumlar, akla hayale gelmeyecek ince hayallerin izahıyla biz talebeleri bambaşka bir dünyanın içine götürürdü.

Evet, hocanın büyük bir dikkat ve ciddiyetle yaptığı bu derslerden biz talebelere acaba ne kadar ve ne anlayabiliyorduk; tabii orası meçhul... Müfredatta belli ölçüde divan edebiyatına ait konular da bulunmasına rağmen, hocalarımızın pek de önemsemediği, büyük ölçüde sadece aruz kalıplarının öğretilmeye çalışıldığı lisedeki öğrenim yıllarımızda, divan edebiyatı hakkında Fuzûlî, Bâkî, Nâbî, Nef'î, Nedim ve Şeyh Galib gibi önde gelen şairlerin isimleri ve çok meşhur birkaç beyit dışında, ne yazık ki herhangi bir birikime sahip olamadan üniversite sıralarına gelmiştik. Dolayısıyla belli bir altyapı ve hazırlık gereken divan şiiri konusunda hocanın yaptığı derslerden çok fazla istifade edememiz son derece normaldi. Ama buna rağmen dersleri büyük bir dikkat ve merakla takip eder, tutabildiğimiz kadar da not tutmaya çalışırdık.

Hocanın, derslerinden birinde benim de şahit olduğum bir anekdotu daha önce galiba merhum Prof. Dr. Orhan Okay hoca da bir makalesinde nakletmişti ama burada ben de aynı hadiseyi tekrar anlatmak istiyorum. Sonradan öğrendiğimize göre, Ali Nihad hocanın hemen her dönem tekrarladığı bir oyunu varmış; hoca aynı oyunu bizim derslerin birinde de sahneledi. Yine bir gün, ilk dersimizde galiba Fuzûlî'ye ait bir beyti her zaman yaptığı gibi uzun uzadıya izah ettikten sonra ikinci derste tahtaya divan şairlerinden birine ait olduğunu zannettiğimiz bir beyit yazdı; bir ders saati boyunca beytin yakın ve uzak çağrışımlarıyla mazmunların içine gizlenmiş hayalleri uzun uzadıya anlattı. Tabii biz hocanın anlattıklarını tam olarak anlamasak da dikkatle dinliyor ve her zamanki gibi not tutmaya çalışıyorduk. Nihayet dersin sonlarına doğru, o zamanki sınıf arkadaşlarımızdan biri olan, İstanbul Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü İslam Felsefesi Ana Bilim Dalından emekli olan Prof. Dr. Mahmut Kaya, soru sormak için hocadan müsaade istedikten sonra:

“Hocam, bahsettiğiniz şair sizin bize anlattığınız bütün bu ince hayalleri, bu kadar girift mazmunları acaba düşünmüş müdür, yoksa bunlar sizin yorumlarınız mıdır?” diye sordu. Hoca da, anlaşılan tam böyle bir soru bekliyordu; tebessüm ederek:

“Evet evladım, düşünmüştür!” diye cevap verdi.

Mahmut Kaya: “Peki hocam, nereden biliyorsunuz?” diye sorusuna devam edince; hoca:

“Evet evladım, şair bütün bunları düşünmüştür, çünkü bu beyti ben yazdım!” deyince, sınıfta hepimizi gülümseten değişik bir hava esmişti.

Bu şekilde tam iki yıl boyunca hemen hemen hiçbir dersini kaçırmadan, aynı minval üzere hocanın derslerini takip ettik. Boykot ve işgal gibi öğrenci olaylarının giderek tırmandığı üçüncü ve dördüncü yıllarımızda, galiba biraz da kendisi için derslerde, “İhtiyar adam!” diyen Eski Türk Edebiyatı Kürsüsündeki başka bir hocanın ileri-geri konuşmalarından ve abuk-sabuk sözlerinden rencide olan hoca derslerine ara verdi; kendisinin yerine, daha önce devam karnelerimize hocanın mührünü basan ve o sırada asistanı olan rahmetli Dr. Mehmed Çavuşoğlu girmeye başladı.

O yıllarda, mevcut yönetmelik gereği, fakülteden mezun olabilmemiz için bölümdeki dört kürsüden birinden mutlaka bir mezuniyet tezi hazırlamamız gerekiyordu. Ben birkaç arkadaşımınla beraber birinci sınıftan itibaren Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsünden tez almak istediğim hâlde, son derece tatsız bir hadise dolayısıyla, tezimi biraz da mecburiyetten dolayı Eski Türk Edebiyatı Kürsüsünden aldım ve kürsü başkanı olan Ali Nihad Tarlan hocanın nezareti altında “*Nedim Divanı*’nda Kadın” adıyla, söz konusu tema etrafında *Nedim Divanı*’nı taramak suretiyle bir mezuniyet tezi hazırladım. Bu vesileyle, aldığım tezin hazırlık safhasında gerek usul hakkında bilgi edinmek, gerekse tezimin kontrolü için, birkaç arkadaşarımla beraber, 1972 yılında birkaç defa hocanın İçerenköy’de Kartallı Köşk denilen mevkideki evine de gidip geldim.

Bugün artık nesli tükenmiş, çelebi mizaçlı İstanbul beyefendilerinin son örneklerinden biri olan Ali Nihad hoca, fakültede olduğu gibi, evinde de talebelerine karşı son derece müşfik davranır, ikramda kusur etmez, hemen her hususta elinden gelen yardımı yapardı.

Daha dün gibi hatırlıyorum, şimdi galiba bir banka şubesi olan o güzelim köşkün giriş katında sağ taraftaki çalışma odasında, yıllardır elinden geçirdiği divanlardan notlar alarak biriktirdiği divan edebiyatı lügati ile ilgili fiş yığınlarını bize de göstermiş ve ileride bir gün bunları bir araya getirmek suretiyle mükemmel bir “Divan Edebiyatı Lügati” hazırlamak istediğini söylemişti. Ama ne yazık ki hocanın, bu güzel tasarısını fiile geçirmeye ömrü kifayet etmediği gibi, “Oğlum!” dediği Mehmed Çavuşoğlu’na da, çok arzu ettiği hâlde, bu projeyi gerçekleştirmek nasip olmadı.

Fakülteden mezun olduktan sonraki tarihlerde de, galiba bir gazete için yazı almak veya bir röportaj yapmak üzere bazı arkadaşlarla birkaç defa daha hocanın evine gittiğimi, bu sefer hocanın üst katta bahçeye bakan misafir odasında bir süre oturduğumuzu ve hocanın o tatlı üslubuyla bizlere başından geçen birtakım hadiseleri anlattığını hatırlıyorum. Nedense, büyüklerimiz veya hocalarımız hayattayken, bir gün, hem de hiç beklenmedik bir anda onların da bu dünyaya veda edeceklerine ihtimal vermiyoruz. Hoca için de böyle oldu; arkadaşlarla beraber bir ara hocanın ziyaretine gidelim falan derken 1978 yılı yaz aylarının birinde hocanın hastalandığını ve Cerrahpaşa Hastanesine

yatırıldığını duyduk; bu sefer hastaneye ziyaretine gidelim derken, bir gün hocanın vefat haberi geldi. Galiba eylül ayının son günü (30 Eylül) cenazesi talebeleri ve sevenlerinin omuzlarında Kadıköy'deki Osman Ağa Camisi'nden kaldırılarak evinin hemen yakınındaki İçerenköy Kabristanı'na defnedildi. Definden sonra da evinde hatimler indirilip dualar okundu idi.

Hocanın vefatından galiba birkaç yıl sonra, Mehmed Çavuşoğlu'nun delaleti ve Ötüken Yayınevinin de himmeti ile hocanın dergi sahifelerinde kalmış ilmî makalelerinin birkaç cilt olacak şekilde kitap hâlinde yayımlanması gündeme gelmiş, yine Mehmed Çavuşoğlu'nun teklifiyle bu iş o tarihte bana tevdi edilmişti. Ben de Çavuşoğlu'nun yardımlarıyla, önce hocanın dergilerde kalan makalelerinin künyelerini tespit ettim ve bunların belli bazı başlıklar altında birkaç cilt hâlinde yayımlanması için hazırlıklara başladım. Birkaç yıl kadar süren bir hazırlıktan sonra, nihayet 1981 yılında bu makalelerin ilk cildi, *Edebiyat Meseleleri* adı altında Ötüken Yayınevi tarafından kitap hâlinde yayımlandı. Yanlış hatırlamıyorsam, galiba telif ücreti meselesi yüzünden, hocanın oğlu Adnan Siyadet Tarlan'la yayınevi arasında çıkan bir anlaşmazlık dolayısıyla, bu güzel teşebbüs ne yazık ki devam edemedi ve öylece akim kaldı.

Hatıralarım arasında Ali Nihad Tarlan hocayla ilgili olarak hatırlayabildiğim bir iki şey daha var: Bunlardan birisi, galiba 70'li yıllarda, Millî Türk Talebe Birliğinin Çağaloğlu'ndaki binasında hocanın Mehmed Âkif'le ilgili olarak verdiği bir konferanstı. Salon iğne atılsa yere düşmeyecek tarzda hıncahınç dolu idi ve hoca o ince sesiyle dinleyicilere Mehmed Âkif'in Millî Mücadele yıllarındaki faaliyetlerini anlatıyordu.

İkinci hatıram ise, fakülteden mezun olduktan sonraki yıllara, galiba 1975 yılına ait. YÖK'ten önceki yıllarda İstanbul Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde bir gelenek vardı; derslerin sona erdiği her yılın mayıs ayının son cumartesi veya pazar günü bölümün bütün hocalarının da katılmasıyla, ya Göksu'ya ya da Hünkâr Suyu'na bir gezi düzenlenir; böylece hocalarla talebeler hep beraber güzel bir gün geçirilir ve böylece daha da yakınlaşırlardı. Galiba 1975 yılı mayısında yine böyle bir öğretim yılı sonunda, bu sefer Hünkâr Suyu'na düzenlenen bir geziye emekli olmuş olmasına rağmen davet edilen Ali Nihad hoca da katılmış; bölümdeki arkadaşlarımızla akşama kadar güle oynaya hoşça bir gün geçirmiştik. Söz konusu bu güne ait fotoğrafların bir kısmına, 1984 yılında Dergâh Yayınları tarafından basılan *Mehmet Kaplan'a Armağan* adlı kitabın arkasında da yer verilmiştir.

Hocanın vefatından sonraki bir tarihte, bir sohbet sırasında Mehmed Çavuşoğlu'ndan dinlediğim ve Ali Nihad Tarlan hocanın metinlere vukufunu gösteren ilginç bir anekdot daha hatırlıyorum. Bir gün Ali Nihad hoca, Dârülfünundan hocası şerh-i mütûn müderrisi Kemalzâde Ali Ekrem Bey'i ziyarete gider. Ali Ekrem Bey, galiba biraz eğlenmek, biraz da talebesinin ilmî seviyesini ölçmek üzere bir oyun tertipler. Oyun şudur: Kendisi de bir şair olan ve hem eski hem yeni tarzda şiirler yazan Ali Ekrem Bey, aruzla yeni yazdığı bir

---

şii, tezkirelerde bulunmayan, güya adı sanı hiç duyulmamış ve XVI. yüzyılda yaşamış bir şairin bir gazelinin bir de mahlâs uydurarak, Ali Nihad Bey'e okur. Daha ilk anda oyunu fark eden Ali Nihad Bey gazeli dinledikten sonra, hocasından bir daha okumasını rica eder. Ali Ekrem Bey gazeli tekrar okur; Ali Nihad Bey dikkatle dinler ve:

“Hocam, şu gazelin yazılı olduğu kâğıdı bana verseniz de bir de ben okusam!” deyince; Ali Ekrem Bey elinde gazelin yazılı olduğu yaprağı Ali Nihad Bey'e verir; Ali Nihad Bey gazeli taktileriyle birlikte yüksek sesle okur; tam mahlâs beytine gelince, o uydurma mahlâs yerine, Ali Ekrem Bey'in klasik tarzda yazdığı şiirlerinde kullandığı “İlham” mahlâsını zikredince, Ali Ekrem Bey hayret eder ve:

“Evladım, nasıl fark ettin?” deyince de; Ali Nihad Bey:

“Hocam, bunda fark edilmeyecek ne var; hiçbir XVI. asır şairi böyle mazmunlar kullanmaz; bu gazeldeki mazmunlar tamamen yeni, bugüne mahsus mazmunlar; bunu anlamayacak ne var!” diye cevap verir ve birlikte gülüşürler.

Mehmed Çavuşoğlu, hocayla ilgili zaman zaman bize bir de şu anekdotu anlattı: 1933 yılında “Üniversite Reformu” yapılmış ve Dârülfünun döneminden kalan birçok alaylı hoca gibi Edebiyat Fakültesinin şerh-i mütûn müderrisleri Kemalzâde Ali Ekrem Bey ile Ömer Ferid Kam da açıkta kalmıştır. Onların yerine adı geçen derse, henüz genç yaştaki Vefa İdadisi edebiyat muallimi Ali Nihad Tarlan tayin edilince; o günlerin önemli edebiyat mahfillerinden Beyazıt'taki Küllük'te buranın müdavimleri kendi aralarında: “Vah vah, koskoca Edebiyat Fakültesindeki dersler kime kaldı!” diye âh ü vah ederler!

Bu vesileyle hem Ali Nihad Tarlan hocamı hem de Mehmed Çavuşoğlu'nu bir kez daha rahmet ve minnetle anmak isterim; ruhları şad, mekânları cennet olsun.